

34 OM MANS OCH QVINNAS LIKA ARFSRÄTT OCH OM SYTNINGSFÖRMONER.

Litteraturblad n:o 11, november 1861

Bland de lagfrågor, som jemlikt Kejs. Senatens förslag skulle föreläggas landtdag, intager utan tvifvel det under punkten 4:o föreslagna upphäfvandet af mans och qvinnas olika arfsrätt till egendom på landet ett viktigt rum.

10 Det stadgas i Ärfda Balken 10 Kap. 1 § »Dör fader eller moder; ärfve då frälsemans eller bondes son efter landsrätt två lotter, och dotter tridiung. Men efter stadsrätt tage preste och borgares son halft, och halft dotter.»

Detta gäller dock för de förre icke hus och tomt i stad, hvilka ärfvas efter stadsrätt; och för borgares barn icke jord, boskap och åkerredskap på landet, som åter ärfvas efter landsrätt. Lika lag som för son och dotter stadgas äfven för manliga och qvinliga arfvingar i öfrigt.

20 Af vigt är dock stadgandet om den olika arfsrätten hufvudsakligen med afseende blott på son och dotter och här i Finland med afseende på bondens barn. Den besutna adeln är här fåtalig och den lika arfsrättens införande för dess barn blir utan stort inflytande på egendomsförhållandena. Af stor vigt blir deremot landsrättens försvinnande vid arf efter bonden, som besitter landets jord.

30 De anförda lagstadgandena anses i Sverge vara 600 år gamla eller från Birger Jarls tid, och de torde derföre samtidigt ungefär med Kristendomen hafva blifvit äfven här i Finland införda och mer eller mindre bragta i utöfning. Det gällde att så mycket som möjligt bevara jorden inom ätten, så att den skulle bibehållas vid den manliga stammen, och särskilda lagstadganden både före och efter sagde tid syftade till samma mål. Om tillräckligt jord fanns, skulle den delas mellan sönerna, och döttrarne förnöjas med penningar och lösören; eller om älsta son bibehöll jorden, blef honom samarfvas utlösen lättare, då systrar voro berättigade endast till half lott mot bröderna. Grunden synes icke behöfva sökas i någon missaktning för qvinnan och hennes rätt. När alla bondsöner försörjdes rikligare, hade ju döttrarne utsigt att genom gifte erhålla ersättning för arfvet. Men hufvudsak var, att ätten bibehöll jorden, och att denna icke med döttrarnes giftermål öfvergick i fremmande händer. Dess bibehållande i ätten åter gaf mera säkerhet för dess bättre odling och skötsel.

40 Vi erinra oss, att Tocqueville i sitt arbete om »Demokratin i Amerika» då han talar om arfslagarne jemför en sådan egendomen splittrande arfslag med en arbetande machin (så ungefär), hvilken utan uppehåll är i gång seklerna igenom, och på hvars arbete ingen ger akt, förrän man plötsligen finner, att den förändrat hela samhällstillståndet. Tocqueville hade exemplet för ögonen i Frankrike, der arfslagen söndersmulat jorden i parceller, och det motsatta exemplet i England, der förstfödsrätten sammanhåller den i stora possessioner.

50 De, som afgöra öfver alla samhällsrättigheter ur en förment naturlig rätt, befinna sig också i fråga om arfsrätten icke i någon den minsta förlägenhet. Det är »naturligt», att alla barn skola ärfva lika; och dermed är frågan afgjord. Det är på samma sätt naturlig rättighet, att hvar man och qvinna skall hafva lika makt i staten, utan afseende på insigt och duglighet att stifta lag och styra.

Huru okunnigt och tanklöst har icke då människosläktet genom årtusenden varit, då ingen funnits, som förmått inse en så enkel sak! Och huru vis är icke numera hvar och en, som lärt sig räkna division

och läsa tidningarne! Ty mera behöfs icke, för att inse, att den lika arfsrätten är en naturlig rättighet.

Och huru bonerade äro icke Engelmännen, hvilka midti 19:e seklet låta en så onaturlig institution som majoraterna bestå! Det är visst troligt, att öfverhuset aldrig skall ingå på upphäfvande af denna institution, om icke möjligen vid en hotande revolution; men också de närmast intresserade, de yngre sönerna, torde icke snart komma att med någon enhällighet yrka derpå och agitera därför. Jordegendomens bibehållande i familjen ger densamma politisk makt. De yngre sönerna erhålla en uppfostran för statsmannavärf; de komma genom familjens inflytande in i underhuset och hafva så vägen öppen till statens högsta embeten. Den stora egendomen gör det för familjefadren möjligt att samla förmögenhet, och att genom testamente jemna det lagliga berättigandets olikhet. Visserligen uppstår sålunda mycken nepotism i befordringsväg. Men den politiska makten går med hvarje ministerombyte i nya familjers hand, och folket är genom parlamentsvalen herre häröfver. Medlet att utesluta nepotismen i arméen förefaller betraktare i andra länder förväntadt; platserna köpas nemligen – och äfven lorderna köpa dem för de yngre sönerna. Vi hafva i eget land haft erfarenhet af samma embetshandel. Adlercreutz, Döbeln, Duncker, Malm o. s. v. betalade sina tjenster kontant. De voro icke sämre för det. Kanske skall under tidernas lopp allt detta äfven i England förändras. Tadel och opposition deremot har icke saknats. Men icke kan det af klokt folk tros och sägas, att Engelmännen nu först t. ex. härifrån Finland skulle behöfva lära, hvad som i arfsfrågor är människans naturliga rättighet.

Och hvad helst man må tänka om det naturliga i den lika arfsrätten, säkert är, att dess lagliga erkännande skall bidraga att klyfva jordegendomen, sönderdelande den, såsom Tocqueville säger, lik en genom seklerna arbetande machin. Det är icke tillfälligheten, utan lagstiftarens insigt i förhållandena, som jemte folksedens kraf dikterat skilnaden emellan lands- och stadsrätt. Ett hus i stad kan icke söndertagas och delas mellan arfvingarne; äfven en hustomt räcker icke i många generationer till för en sådan division. Men när klyfningen af jord på landet skall stanna i sin fortgång, det är svårt att säga. I Sverge såsom till senaste tider i det inre Finland förblefvo barnen så mycket som möjligt kvar i hemmet, äfven sedan de uttrampat barnskorna och sjelfva hade vaggor i gång, af hvilka ett halft dussin kunde finnas i samma pörte. Efter fadrens död var älsta brodern husbonde, de öfriga syskonen fortforo att lefva kvar i hemmet under hans öfvervalde. Och man ville icke genom nya lagar rubba detta patriarkaliska förhållande.

Men andra tider hafva kommit, och anspråket på det personliga oberoendet har vuxit jemte det utrymmet för den personliga verksamheten i samhällslifvet åt alla håll vidgats. Det är sålunda en stigande bildning, som uppställt fordran på den lika arfsrätten, hvilken man numera finner så naturlig. Ur synpunkten af kvinnans berättigande kan den icke ensamt bedömas. Detta berättigande har ju i stadsrätten varit erkändt nära nog från hedenhös. Frågan är den: kan jordens kultur ega bestånd, om ett bondhemman efter hvarje husbondens och matmoders död delas i t. ex. fyra, fem, sex eller flera lika lotter. Skilnaden blir väl icke alltför stor mot förut. I en familj af två bröder och två systrar t. ex. får nu den älsta brodern, som betalar utlösen, en tredjedel af hemmanet. Blir lika arfsrätt gällande får han en fjerdedel. Är hemmanet t. ex. värdt 1 200 rubel, måste han i förra fallet betala i lösen 800 rubel i det senare 900. Hundra rubel äro visst en ringa penning. Men det är lätt insedt, att det skall lyckas för jemförelsevis få bönder, som mottaga ett

hemman med 2/3 delar eller 3/4 delar af dess värde i skuld, att afbetala denna, hvarå redan räntan är en tung utskyld. Och om så händer, att t. ex. fyra systrar skola utlösas, ställer sig skilnaden vid det antagna hemmansvärdet så, att älsta brodern komme att betala i lösen tusen rubel, således sjelf ega endast 200 rubel i det lilla hemman han mottager att sköta, och hafva en årlig räntebetalning af 60 rubel. På ett sådant hemman skördas kanske 25 tunnor råg, hvaraf alltså nära hälften utgår att betäcka räntan.

10 Också sådan lagen nu är, skulle en stor del af jorden ständigt gå ifrån familj till familj, om lagen verkligen följdes. Men vanligen träffas öfverenskommelse om utlösens belopp redan under föräldrarnes lifstid, alltid beräknadt lägre än efter hemmanets verkliga värde, eller älsta brodrens ställning förbättras genom gåfva eller testamente af boskap och redskap, eller hemmanet säljes åt honom af föräldrarne till en låg köpesumma, och han betalar åt sina medarfvingar endast deras andel i denna. Således: arfslagen enligt landsrätt har redan, sådan den för
20 närvarande är, bevisat sig vanmäktig mot seden. Det är icke af bristande kärlek till sina öfriga barn, bonden söker försäkra älsta sonen om hemmanets besittning. Han vill, att jorden icke skall gå ur familjen. Äfven de öfriga barnen hafva någon tillflykt i nöden, så länge en af bröderna sitter kvar på hemmanet. Ofta händer, att flera af dem vid föräldrarnes död äro minderåriga. Dessa likasom äfven de fullvuxna ogifta systrarne lefva vanligen kvar på brodrens hemman, äfven de senare betraktande detsamma som sitt hem, deltagande i det gemensamma arbetet, men också skötande sin industri för sig, sitt linland, sin spånad, sina väfvar, och alltid säkra om att få sitt bröllop bekostadt af brodern. Seden kan vara afvikande i skilda landsorter; men den anförda är den allmänna. Att denna vänliga och ömsesidigt oegennytiga sed mer och mer skall försvinna med den lika arfsrättens införande,
30 kan man taga för gifvet redan derföre, att den af bröderna, som får hemmanet, då blir allt mera oförmögen att taga någon vård om sina syskon. Går det derhän, att hvar och en af dem genast efter arfskiftet flyttar bort från det fordna fädernehemmet, så blifva just för den kvinliga delen olägenheterna många.

Vi anföra icke detta, för att bevisa lagförslagets skadlighet, utan blott för att visa, att vid dylika lagförändringar något helt annat bör komma i fråga, än den förmenta naturliga rätten. Afgörandet öfver dess tidsenlighet bör väl i främsta rummet tillkomma bondeståndet. Är detta öfvertygad om, att den närvarande arfslagen är förderlig, att
40 bondqvinnans anspråk på oberoende är så utveckladt, att det närvarande förhållandet icke mera är för henne tillfredsställande, utan att hon hellre vill taga sin lösen och gå, så är utan tvifvel tiden för lagförändringen inne. Bondeståndet torde alltid komma att representeras mindre af snikna bröder, än af fäder, hvilka man icke kan misstänka, att icke vilja se alla sina barn till godo. Men icke må man påtvinga dem lagar på grund af en inbillad högre vishet, hvilken bättre än af fader sjelf inser, hvad hans och hans barns frid tillhör, och hvilken vishets enda grund är den s. k. naturliga rättigheten.

50 Vi omnämnde det kända förhållande, att bonden genom att sälja sitt hemman till älsta sonen kringgår stadgandena i Ärfdabalken. Köpet sker antingen så, att fadren likväl till sin död står för hemmanet, eller så att sonen genast tillträder detsamma och åt föräldrarne betalar sytning. I följd af ett sådant köp uppstå nemligen, om fadren ännu bibehåller besittningsrätten, obehagliga kollisioner, emedan sonen såsom den egentliga egaren icke liknöjdt kan åse, huru jorden skötes,

och likväl icke är berättigad något deröfver bestämma. Det är då klokhet deri, att fadren drager sig undan, öfverlemnande hela förvaltningen åt sonen, medan föräldrarne betinga sig fritt uppehälle från hemmanet. Vi skulle tro, att detta är egentliga upphovet till sytningarne, ehuru dessa sedermera blifvit missbrukade af hemmansegare, hvilka sökt endast befrielse från omsorgen och arbetet.

Äfven frågan härom ingår i Kejs. Senatens protokoll under 8:o. Senaten framställer det menliga deri, att hemmanen belastas med sytningar, stundom så många eller så dryga, att af afkomsten föga återstår till egarens underhåll, och anser det önskvärdt, att förslag till lagstadganden, som skulle förebygga detta och andra missbruk vid öfverlåtelse af fastighet, borde Landtdag föreläggas.

Man torde ur juridisk synpunkt kunna härom resonnera med och mot. Men klarligen vore sådana lagstadgandens ändamål, att bevara köpare af jord från dålig, oförståndig handel, hindra honom att ingå på ruinerande vilkor, och således å andra sidan att betaga säljare af egendom rättighet att vid sin handel betinga sig de fördelar han möjligen kan erhålla. Men lagar, som sålunda afse att öfva förmynderskap öfver köpare och säljare, huru välmenta de än må vara, hafva redan länge ansetts i princip förkastliga. Ingen lär vilja hindra en säljare att lemna en större eller mindre del af köpesumman inestående i den försålda egendomen och att draga ränta derå. Men en betingad sytning är intet annat, än räntan på en del af köpeskillingen, hvilken del köparen icke behöfver utbetala. Visserligen kommer härtill, att vid en sytning hela fordran försvinner med räntetagarens död. Men om en säljare betingar sig ränta och viss procent amortissement, tills skulden är gulden, blir förhållandet detsamma, endast att vid sytningen tiden för skuldens dödande är obestämd. Frågan kan kanske reduceras derhän: om in-teckning i jord skall medgifvas för en å jordegarens sida ouppsägbar fordran. Men någon olägenhet för andra, än jordegaren sjelf, kan här af icke uppstå. Hvar och en, som med honom inlåter sig i transaktioner, torde af in-teckningsprotokollerna vinna upplysning om detta förhållande lika lätt, som om andra in-teckningars beskaffenhet.

Sytningväsendet verkar visserligen förderfligt både derigenom, att ofta ännu arbetsfört folk lefver på hemmanets afkastning, utan att med sitt arbete dertill bidra, och derigenom, att hemmansinnehafvaren får en fördel att vänta af sytningstagarens död, hvilket förhållande icke sällan förledt till brott, stundom till och med af barn mot sytningstagande föräldrars lif. Sådant är ett ondt, hvaremot det väl förtjenar att söka botemedel. Men om nya lagstadganden skola kunna bringa dem, detta är i vår tanke åtminstone osäkert.

Säkert synes, att den lika arfsrättens införande skall mera än förut drifva föräldrar att, för undgående af dess konsekvenser och för att bevara jorden inom familjen, genom köp öfverlemba hemmanet åt någon af sönerne. Äro de genom lag förhindrade att begära vanlig sytning, så kunna de dock icke hindras, att in-teckna större eller mindre del af köpeskillingen och att uppbära laglig ränta derå, icke heller från att vid sin död qvittera kapitalet såsom betaldt. Och en för köparen fremmande säljare, hvars jord icke är arfvejord, eller som icke har några arfvingar, kan lika litet hindras att testamentera den in-tecknade köpeskillningen åt säljaren. Vi tänka: vederbörande advokater skola finna på många andra utvägar att kringgå lagen. Sådana sökas alltid, der en lag ställer sig i strid mot seden, och der denna i sig icke innebär något orätt, tvärtom hvilat på det berättigade anspråket, att fritt disponera öfver egendomen och fritt sluta aftal angående densamma.

10

20

30

40

50

Den lika arfsrätten tenderar, som sagdt, att klyfva jordegendomen. Så länge en sådan klyfning af lagen motarbetas, skulle den lika arfsrättens införande endast så mycket mera drifva till bemödande att kringgå lagstadgandet härom. Kejs. Senaten har också tagit sagde fråga i öfvervägande och under 11:o föreslagit, en ny författning rörande jordafsöndring och hemmansklyfning böra utarbetas, för att Ständerna föreläggas.

Härpå torde den rätta lösningen af alla dessa förhållanden bero. Får jorden utan vidare delas, så hindrar den lika arfsrätten icke, att den stannar inom familjen; och troligen skall då i de flesta fall äfven sytnings betingande bortfalla, emedan de små jordlotterna icke kunna bära den, d. v. s. den blir svårare att utgöra, när ett hemman, deladt i flera lotter skall föda flera familjer. Huru långt åter hemmansklyfningen skall kunna sträckas, det bestämmes i hvarje fall af jordens beskaffenhet och jordbrukets ståndpunkt, och därför kan på förhand ingen måttstock uppgöras. Troligt är, att, der flera söner i en familj finnas, friheten att dela jorden skall drifva bebyggarena till stegrad arbetsamhet, så att, om någon möjlighet dertill finnes, nybyggen för de yngre sönerna komma att upptagas. Hvad vid det närvarande jordbruket utgjort ett hinder för nyodlingar, har varit bristen på äng. Men detta hinder försvinner med ängsodlingens utbredande. Jemförelsevis få äro de trakter i landet, der på hemmanen odlingsmark saknas, och på de flesta finnas mossor och kärr för många generationers arbete.

Rätt besinnadt torde kanske lagens ändring i här ifrågavarande punkt vara det första nödvändiga. När då engång hemmanens delning blifvit vanligare skulle införandet af den lika arfsrätten icke komma att stå i strid med seden; och lagstadganden mot sytningar skulle blifva öfverflödiga, emedan sådanes betingande då skulle förbjuda sig sjelf.

Att nödvändigheten af lättad jordklyfning och jordafsöndring numera så ampelt erkännes, är glädjande finna. Det är visst icke den enda fråga¹ af dem, vi efter förmåga sökt förfäktas, som numera kommit till heders. Men den har för undertecknad det särskilda intresse, att dess behandlande i tidningen Saima i tiden bidrog att påskynda sagde blads onda bräddöd. Skulle Saima ännu lefva, skulle den visst göra stora ögon vid läsningen af Kejs. Senatens förslager.

J. V. S.

40 35 INHEMSK LITTERATUR.

Litteraturblad n:o 11, november 1861

ACTA SOCIETATIS SCIENTIARUM FENNICÆ. TOM. VI. HELSINGFORSIÆ 1861.

Detta band af Vetenskaps Societetens Handlingar erbjuder icke flera för en större allmänhet njutbara afhandlingar, då de flesta utgöras af strängt vetenskapliga specialundersökningar.

Det egna sorgliga fall förekommer, att tvenne af dessa afhandlingar härröra från medlemmar i Societeten, hvilka, sedan desamma inlemnades, med döden afgått, nemligen från professorerna af Schultén och Woldstedt. Den förre hade i 17 år, från Societetens stiftelse 1838

¹ En annan dylik är sågningsfriheten, för hvars förordande Red. i årtal efteråt fått mottaga slängar såsom en öfverbevisad skogsutrotare. Det är löjligt, att tänka tillbaka derpå.